

Gezondheidswinst door inzet biocontrol voor gewasbescherming

samenvatting

Het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw levert risico's op voor gezondheid en milieu. In Nederland en Europa wordt daarom gestreefd naar een duurzamer landbouwsysteem waarin het gebruik van deze middelen zoveel mogelijk wordt teruggedrongen. Onderdeel van de strategie is de inzet van biocontrol, een verzamelnaam voor biologische en natuurlijke gewasbeschermingsmiddelen. Onder biocontrol vallen macro-organismen (bijvoorbeeld lieveheersbeestjes en sluipwespen), en biopesticiden zoals micro-organismen (bacteriën, virussen en schimmels), plantaardige stoffen en signaalstoffen (feromonen). In dit advies brengt de commissie Signalering gezondheid en milieu de gezondheidkundige kansen en risico's van biocontrol in de landbouw in kaart, en wat er nodig is om de inzet van biocontrol te bevorderen.

In het vierde kwartaal van 2025 presenteert de Europese Commissie voorstellen voor versnelde toelatingsprocedures voor biopesticiden. De conclusies en aanbevelingen van de commissie worden gebruikt als

inbreng van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) op deze voorstellen.

Chemische gewasbescherming levert risico's op voor gezondheid en milieu

In 2020 concludeerde de Gezondheidsraad dat blootstelling aan chemische gewasbeschermingsmiddelen gezondheidsrisico's kan opleveren voor telers en omwonenden. Zo zijn er aanwijzingen voor verbanden met de ziekte van Parkinson. Ook zijn er verbanden gevonden tussen prenatale blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen en ontwikkelingsstoornissen bij kinderen. Chemische gewasbeschermingsmiddelen brengen ook schade toe aan het milieu. Ze bestrijden niet alleen de plagen waarop ze zijn gericht, maar kunnen ook zeer schadelijk zijn voor andere organismen. Ook komen ze in het water terecht, waar ze waterorganismen aantasten. Dit leidt tot verlies van biodiversiteit. Verder kunnen de middelen de bodemvruchtbaarheid en gewasgezondheid aantasten.

Druk om wettelijke doelen te behalen neemt toe

Om het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen zijn wettelijke doelen gesteld. Zo staat in de Europese Kader-richtlijn Water (KRW) over de kwaliteit van het oppervlaktewater en grondwater dat de milieukwaliteitsnormen voor gewasbeschermingsmiddelen in het water eind 2027 niet meer mogen worden overschreden. De Europese Commissie constateert dat Nederland de KRW-doelen waarschijnlijk niet haalt, mede door structurele normoverschrijdingen voor gewasbeschermingsmiddelen. Dit zet de landbouwsector onder grote druk, en het is te verwachten dat via rechtszaken naleving van de EU-eisen zal worden afgedwongen, net als bij stikstof.

Inzet biocontrolmethoden kan risico's verlagen

Met de *Toekomstvisie Gewasbescherming 2030* heeft Nederland de ambitie uitgesproken om uiterlijk in 2030 slechts zeer beperkt emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar het milieu toe te staan. Om dat te bereiken wordt gebruik gemaakt van geïntegreerde gewasbescherming (*Integrated Pest Management*, IPM), waarbij biocontrol een belangrijke rol speelt. Biocontrolmethoden kunnen chemische middelen niet geheel vervangen, maar kennen veel voordelen. Ze hebben vaak een lage toxiciteit, worden snel afgebroken in het milieu, laten nauwelijks of geen residuen achter, de kans op resistentievorming is kleiner dan bij chemische gewasbescherming, en ze bestrijden vaak alleen het plaagdier waarop ze zijn gericht. Ook kunnen ze de bodemkwaliteit verbeteren.

Toelatingsprocedure kent verschillende knelpunten

De commissie stelt dat biocontrol van groot belang is voor de transitie naar een duurzame, toekomstbestendige landbouw. Op basis van onderzoek en interviews met experts en stakeholders signaleert ze echter verschillende knelpunten in de toelatingsprocedure voor biocontrolmethoden. Voor macro-organismen wordt de toelating per land geregeld. Voor biopesticiden bestaan uitgebreide EU-brede beoordelingskaders voor toelating. Deze zijn vooral gericht op chemische middelen. Ze sluiten daardoor niet goed aan op het werkingsmechanisme van biopesticiden en op het daadwerkelijke risico in de praktijk. Dat leidt tot hoge gegevensvereisten, hoge kosten en lange doorlooptijden. Daarnaast signaleert de commissie een gebrek aan harmonisatie, expertise en capaciteit bij EU-lidstaten.

Aanbevelingen voor betere en snellere toelating en beoordeling

De commissie doet de volgende aanbevelingen om de toelating van biocontrol te versnellen en verbeteren:

Biopesticiden

- Hanteer een functionele definitie van biopesticiden: Onder biopesticiden vallen micro-organismen, botanische stoffen en signaalstoffen. De commissie adviseert een meer specifieke definitie van biopesticiden te gebruiken, die in lijn is met een voorstel van het College voor de

toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (CTgb):

- alle werkzame middelen op basis van levende micro-organismen, en
- natuurlijke of natuur-identieke stoffen die of een niet-toxisch, of een zeer specifiek werkingsmechanisme hebben.

Biopesticiden die voldoen aan deze definitie kunnen makkelijker als laag-risicostof worden aangemerkt en versneld een risicobeoordeling doorlopen.

- Zet risicobeoordeling doelgericht in: Start met de vraag wat er moet worden beschermd, en onderzoek vervolgens wat er kan misgaan en hoe waarschijnlijk dat is (*problem formulation* op basis van *pathways to harm*). Deze aanpak verhoogt voorspelbaarheid, beperkt onnodige dierproeven en versnelt de beoordeling, met behoud van het beschermingsniveau.
- Gebruik bestaande kennis over veiligheid: Bij de beoordeling van micro-organismen en botanische stoffen zou bestaande veiligheidskennis zwaarder kunnen wegen binnen de bestaande beoordelingskaders, zoals door het gebruik van *Qualified Presumption of Safety* (QPS)-lijsten van micro-organismen die in principe als veilig worden beschouwd in voedsel en diervoeder.
- Onderzoek nieuwe methoden voor beoordeling: De commissie adviseert onderzoek naar de toepassing van *New Approach Methodologies* (NAM's) te versnellen. Dit zijn nieuwe, vaak proefdiervrije methoden voor risicobeoordeling. Hiermee kan ook de ontwikkeling van biopesticiden worden versneld, tegen lagere kosten.

- Weeg ook de voordelen mee: De commissie adviseert om de mogelijkheden van *risk-benefit*-afwegingen voor biocontrol te onderzoeken. Hierbij worden, in tegenstelling tot in de huidige procedure, de voordelen van een middel meegewogen in de toelating.
- Streef naar EU-brede aanpak: Voor de toelating van een middel binnen een bepaalde EU-zone is wederzijdse erkenning van lidstaten nodig. Betere onderlinge afspraken en naleving van onderlinge acceptatie van bijvoorbeeld uitzonderingen op gegevensvereisten voorkomen dat dossiers opnieuw moeten worden beoordeeld.
- Gebruik een apart kader voor biopesticiden: Sommige landen, zoals de VS, hebben een apart reguleringskader voor biopesticiden. In deze landen zijn gemiddeld meer middelen toegelaten, omdat meer maatwerk mogelijk is.
- Sta voorlopige toelating toe: Biopesticiden kunnen onder bestaande regelgeving worden uitgezonderd van bepaalde eisen, zoals bijvoorbeeld de eis dat er een residulimiet van een middel op voedsel moet zijn. De voorlopige toelating geldt voor 3 jaar.

Macro-organismen

- Ontwikkel een beoordelingskader voor macro-organismen: Voor macro-organismen ontbreekt vaak een EU-brede beoordeling omdat ze onder nationale regelgeving vallen. De commissie adviseert een EU-breed beoordelingskader te ontwikkelen waarmee ze sneller beoordeeld kunnen worden.

Ook knelpunten bij toepassing biocontrol in de praktijk

De commissie wijst erop dat er ook verbeteringen nodig zijn op het gebied van de toepassing van biocontrol in de praktijk. Biocontrol wordt vooral toegepast in de glastuinbouw, maar het aantal beschikbare middelen is in open teelten nog beperkt. Ook is er geen financiële prikkel of compensatie voor telers die investeren in biocontrol. De commissie signaleert dat toepassing van IPM voor telers vaak te vrijblijvend is: toetsingskaders en handhaving ontbreken. Ook is de wet- en regelgeving rondom export een belemmering. Op basis van fytosanitaire eisen mogen op exportproducten geen plaagdieren aanwezig zijn, maar met biocontrol is dit moeilijker te realiseren. Daarom worden om aan deze eisen te voldoen vaak toch chemische middelen gebruikt.

Aanbevelingen voor toepassing biocontrol

De commissie doet verschillende aanbevelingen om toepassing van biocontrol in de praktijk te bevorderen, zoals:

- Vergroot het aantal biocontrolmiddelen per teelt;
- Compenseer kosten voor de telers met subsidies, verzekeringen en risicodeling voor eventuele oogstverliezen;
- Ondersteun telers via kennisontwikkeling, onafhankelijk advies, innovatie in plaagmonitoring en passende financiële prikkels;
- Maak geïntegreerde gewasbescherming zowel concreet als toetsbaar, door eisen en doelen te stellen, registratie volgens een goed beoordelingskader verplicht te maken, en gerichte handhaving

in te zetten;

- Monitor geregistreerde biocontrolmiddelen om mogelijke effecten in de praktijk te volgen;
- Stem EU-brede fytosanitaire eisen voor de export beter af op duurzaamheid, bijvoorbeeld door biocontrol expliciet op te nemen in fytosanitaire EU-protocollen;
- Stimuleer voorlichting en heldere etikettering om het publieke draagvlak voor biocontrol te versterken.

U kunt het hele advies downloaden van gezondheidsraad.nl

Deze publicatie kan als volgt worden aangehaald:

Gezondheidsraad. Gezondheidswinst door inzet biocontrol voor gewasbescherming. Den Haag: Gezondheidsraad 2025; publicatienr. 2025/17.

Den Haag, 12 november 2025. Auteursrecht voorbehouden.